

Posudok na habilitačnú prácu PaedDr. Ivice Hajdučekovej, PhD.

Duchovnosť v (re)interpretácii lyrického triptychu Maše Haľamovej

(FF UPJŠ, Košice 2017, 178 s.)

Predložená práca ***Duchovnosť v (re)interpretácii lyrického triptychu Maše Haľamovej*** odbornej asistentky Ivice Hajdučekovej, ktorá pôsobí na Katedre slovakistiky, slovanských filológií a komunikácie FF UPJŠ v Košiciach, si kladie za cieľ stat' sa relevantným východiskovým textom, akýmsi propedeutickým "vstupom" do sveta lyrickej poézie slovenskej poetky Maše Haľamovej. Nejde tu len o interpretačnú a materiálovú prípravu k monografii, ktorá v slovenskej literatúre aj napriek významu Haľamovej tvorby absentuje, ale o metodologicky a literárnohistoricky ladené komentáre, ktoré odrážajú Hajdučekovej chápanie zvolenej témy. Na základe doteraz nespracovaného a rozsiahleho heuristického materiálu, uloženého v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine, autorka reinterpretuje tri básnické zbierky M. Haľamovej. Snaží sa nájsť najmä nový "klúč" k "prečítaniu" už uzatvoreného diela, vymedziť jeho význam aj s ohľadom na hermeneutický prístup a jasnejšie definovať diferencovanú kategóriu duchovnosti ako určitý integrujúci princíp básnickej poetiky a axiológie.

Ivica Hajdučeková potvrdila danú metodickú orientáciu už svojou predchádzajúcou monografiou ***Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry*** (Košice 2016), ktorá sa venovala slovenskej duchovne orientovanej, spirituálnej literatúre 20. storočia a sústredila sa na skúmanie metaempirickej dimenzie uměleckej reality ako osobitej antropologickej konštanty. Autorka sa profiluje aj ako literárna didaktička a na bakalárskom stupni štúdia slovenského jazyka a literatúry FF UPJŠ zaviedla nielen výučbu predmetu spiritualita, ale vytvorila aj viacero učebných textov. Vo vysokoškolskej učebnici ***Inovatívnosť foriem a metód v komunikačno-zážitkovom modeli vyučovania literatúry*** (Košice 2015) využila prístupy nitrianskej komunikačno-semiotickej školy a aplikovala konštruktivistický model vo vyučovaní literatúry so zameraním na rozvoj čitateľských kompetencií a čitateľskej gramotnosti. Výhodou je tu široký interdisciplinárny prístup, využívajúci metódy e-learningu alebo webquestu, tzn. otvoreného učenia, kritického myslenia a pod. Didakticky rozpracovala aj oblast tzv. gender studies. Vo svojom ďalšom vysokoškolskom učebnom texte ***Rodový***

aspekt v slovenskej literatúre na prelome 19. a 20. storočia s podtitulom "interpretačné etudy" (Košice 2015) transdisciplinárne odôvodnila nosnosť kategórie rodu v období slovenského realizmu a moderny, že vedomie odlišnosti mužského a ženského princípu tvorby a vnímania umeleckej reality môže prispieť aj k novému "čítaniu" diel tzv. klasického dedičstva.

Habilitačná práca je rozčlenená na štyri základné kapitoly a začína pokusom o zostavenie biografického rozmeru poetky, a to aj na základe výskumu archívnych materiálov. Pre prácu je iba prínosné, že autorka v nej zhromaždila a preštudovala dobovú korešpondenciu, úradné dokumenty, rukopisy, autokomentáre s poznámkami o inšpiračných vplyvoch, výstrižky a s danými heuristickými jednotkami pracuje selektívne. Hlásí sa však najmä k synopticko-pulzačnej metóde, späť v slovenskom kontexte s menom literárneho vedca Petra Zajaca, ktorý vychádza z tzv. mentálnej reprezentácie a (seba)referenciality a kladie dôraz na uzlové body literárneho procesu (a ich markery) tvoreného osobnosťami, textami a inštitúciami, vytvára tým akúsi pomyselnú synoptickú mapu s diskurzívnymi líniami. Musíme však uviesť, že nejde o čisto novú metódu, ale o osobitú aplikáciu tzv. teórie medziliterárnej siete, kultúrnych štúdií, nového historizmu a sociologizmu, a najmä ide o ingresivistické metódy spojené s osobnosťami J. Neubauera a M. Cornise-Popea, ktorí neskôr, na začiatku 21. storočia, v projekte *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctions in the 19th and 20th Centuries I–IV* (2004–2009) aplikovali daný prístup; v tejto rozsiahlej syntéze sú spracované aj pasáže o slovenskej literatúre.

Autorka habilitačnej práce v podstate okrem interpretačných sond zostavila bio-bibliografický portrét a pripojila aj kalendárium života a diela slovenskej poetky. Zrekapitulovala jej kontakty a vzťahy aj s českými literátmi (M. Majerová) či vedcami (A. Pražák) a najmä typologická príbuznosť s J. Wolkrom sa stala predmetom viacerých literárnoteoretických úvah. Bolo by preto zaujímavé zistiť eventuálnu existenciu korešpondencie aj v českých archívoch, predovšetkým v Literárnom archíve PNP v Prahe. I. Hajdučekovej kladiem v tejto súvislosti otázku, či sa zreteľné ohlasy Wolkrovej poetiky neprevajavujú práve v polytematickom motíve srdca alebo v sémantike mlčania, explicitne nevypovedaného a iba tušeného? Ďalej, či štylizovaná naivita M. Haľamovej nesúvisí s poetikou ľudovej slovesnosti, s mytologizáciou výrazu? Hajdučeková mapuje autorkine životné medzníky na historicko-kultúrnom pozadí, ale dáva pritom stále dôraz na identifikáciu básnických zdrojov jej tvorby.

Druhá kapitola podáva recepčné ohlasy na tvorbu poetky v obraze dobovej kritiky, ale aj súdobej literárnej vedy. Domnievam sa, že je tu adekvátna miera generalizácie. Na jednej strane ide o špecifickosť a nezaraditeľnosť Haľamovej v medzivojnovom kontexte aj v povojnovom období, ale aj vyzdvihnutie muzikálnosti a melodickosti jej veršov v ich etickom presahu, v ktorom sa hľadali tradičné motívy rodinnej a prírodnej harmónie, lásky či oslava mieru a pod. Na druhej strane je opačný pól, ku ktorému Hajdučeková obracia svoju pozornosť, a tým v podstate pretáča kód estetického príjmu na problematický a interpretačne ľahko rekognoskovateľný kód duchovnosti, religiozity a spirituality, ktorý však neumožňuje Haľamovú priradiť napr. ku slovenskej katolíckej moderne, ale viac k metafyzickej líni kraskovského symbolizmu. Dá sa tu súhlasit s tým, že poetka rozvíja typ spiritualistickej poézie v medzivojnovom období, ktorý konfesijne vychádza z protestantskej tradície, a že táto spirituálnosť vynikne v typologicko-medzigeneračnej komparácii s M. Rúfusom a P. Štraussom (veľmi presné je ich označenie ako "poeti sakra"). Niekoľko sa však nedá ubrániť dojmu určitej špekulatívnosti a abstraktnosti Hajdučekovej reflexií, ktoré lyrický subjekt bezvýhradne prezentujú ako "homo religiosus" (inklinácia lyrického subjektu k náboženstvu), ale aj ako "homo spiritus" (smerovanie lyrického subjektu k duchovnej percepции a "k vedomému prijímaniu darov Božej milosti..." – s. 106). V podstate aj kategóriu spiritualémy ako semioticko-znakovej jednotky, eideticky orientovaného znaku, údajne smerujúceho k svojej numinóznej prapodstate, k múzickému archetypu lyriky, by bolo potrebné viac doložiť textocentrickými rozbormi (a to možno nielen v tvorbe Haľamovej).

V posudku na už uvedenú predchádzajúcu prácu *Duchovnosť v (re)interpretácii diel slovenskej literatúry* som hypoteticky nastolila otázku, či by o daných pojmoch nebolo vhodné uvažovať – pretože autorka sa veľakrát odvoláva na nitriansku školu – ako o estetickej výrazovej kategórii odvájajúcej sa zo špecifickej "zážitkovosti". Na druhej strane však musíme uviesť, že tieto pojmy sa nenachádzajú v komplexnej systemizácii L. Plesníka a kol. *Tezaurus estetických výrazových kvalít* (Nitra 2008). V nej sa pracuje iba so "sakrálnosťou" výrazu ako spôsobu posvätného vyjadrenia maximálnej úcty. Hajdučeková totiž chápe spiritualému ako organizujúci princíp slovesného tvaru, ako semioticko-znakovú jednotu významu a výrazu. V tejto súvislosti sa dá uviesť, že pojem eidosu by sa mal viac chápať v zmysle husserlovskej fenomenológie a nie v hermeneutickej aplikácii, ako to vidíme v prácach M. Mikuláška *Hledání "duše" díla v umění interpretace. Genologicko-hermeneutická anamnéza "vnitřní" formy artefaktu a mytopoických forem narace* (Ostrava 2004) a *Umění interpretace – "Techné hermenautiké"* (Banská Bystrica 2004), na ktoré sa autorka viackrát

odvoláva. Filozof a znalec hermeneutickej metódy J. Hroch dokazuje, že hermeneutický koncept interpretácie až na výnimky (Gadamer, Lévinas atď.) spája "vnútorné" a "vonkajšie" formy semiosféry a mimotextové "mímezis", a tým pojem eidosu, ako ho do literárnej vedy vniesol na začiatku tridsiatych rokov 20. storočia v nadväznosti na husserlovskú tradíciu R. Ingarden, sémanticky aj pojmovu znejasňuje.

Tretia a štvrtá kapitola sa zaobrajú aplikáciou kategórie duchovnosti prostredníctvom autonómne "dotvorenej" hermeneutickej metódy ako výskumného zámeru a reinterpretujú práve danú kategóriu v lyrickom triptychu M. Haľamovej (*Dar*, *Červený mak*, *Smrť tvoju žijem*). Najsilnejšie sú, podľa mňa, Hajdučekovej úvahy tam, kde sa interpretačne drží hĺbkových textových štruktúr, a to v súvislosti s doložením konkrétnej exegézie básnického artefaktu a jeho "vyjasňujúceho sa" tvaru, ako o tom hovoril Z. Mathauser. Ten sa však v práci spomína iba cez interpretácie M. Mikuláška, t. j. jeho dielo nie je priamo citované a ani sa naň neodkazuje v reprezentatívnom zozname sekundárnej literatúry. Je preto škoda, že autorka viac nevyužila jeho fenomenologickú, antipsychologizujúcu paralelnú kontempláciu (ktorú však náz nakovo uvádza) chápánú ako komplementárnu koreláciu jazyka filozofie a jazyka umenia. Nejde však o cestu k poznaniu duchovného kozmu, ako to reinterpretuje Mikulášek, ale o prienik k tvaroslovnému eidosu bez vonkajších metafyzických "nánosov".

Až didakticky vzorná je Hajdučekovej analýza obraznosti symbolov a metafor, napr. v podkapitole 4. 2. (ale aj inde) postupuje od interpretácie jednotlivých kompozičných a strofických rovín poetkiných textov a dospieva k názorom týkajúcim sa farebnej a zvukovej plasticnosti veršov alebo zvukovo-rytmickej stránky verša. A to všade tam, kde je empiricky dokázateľná spojitost' významu a výrazu v sémantickom geste lyrického subjektu. Je to výsledok podrobného archívneho štúdia, heuristického skúmania rukopisných variantov básni, kde aj obyčajné škrty môžu meniť celkový zmysel. Hajdučeková tu v podstate pracuje s postupmi dnes veľmi vyzdvihovanej tzv. genetickej (manuskriptologickej) metódy, ale nevyužíva jej terminológiu. Význam sa neodvodzuje z kanonizovanej, uzavorennej štruktúry, ale zo všetkých "stôp", ktoré sú prítomné v procese písania. Je možné, že využitie terminologickejho aparátu manuskriptologickej metódy by v prípade rukopisných variantov básnických textov M. Haľamovej prinieslo ďalšie interpretačné obohatenie.

V závere môžeme uviesť, že habilitačná práca Ivice Hajdučekovej predstavuje metodologický a literárnohistorický prínos k poznaniu života a diela Maše Haľamovej; jednak prostredníctvom heuristického výskumu zapĺňa "biele miesta" v jej biografickom a tvorivom

profile, jednak pozmeňuje a prehľbuje hodnotenie danej osobnosti v slovenských literárnych dejinách. Hal'amovú zaraďuje ku spirituálnej línii slovenskej medzivojnovej poézie, konfesijne vychádzajúcej z protestantských tradícií rámcovaných menami, ako P. O. Hviezdoslav, I. Krasko, M. Rázus, E. B. Lukáč atď. Interpretáciami lyrického triptychu práca rozpracováva výskum metaempirickej dimenzie básnického textu, kategóriu duchovnosti a spirituality (fenomén spiritualémy), ktorá sa za určitých podmienok môže stať odpoveďou na otázku, kde sú adekvátne hranice a možnosti interpretačných reflexií pri metafyzicky zameraných lyrických výpovediach, inklinujúcich k filozofickému, polysémantickému básnickému vyjadreniu. Predložená habilitačná práca ašpiruje na monografický portrét slovenskej poetky M. Hal'amovej.

Dokumenty, pripojené k habilitačnému konaniu, potvrdzujú dostatočný počet pedagogickej praxe a aj uspokojivý celkový rozsah a štruktúru predpísanej publikačnej činnosti. Aj keď v nej absentujú publikačné jednotky v karentovaných časopisoch evidovaných v prestížnych databázach (SCOPUS), čo je však s ohľadom na slovakistickú orientáciu uchádzačky ľažšie splnitel'né, ako napr. u filológa s neslovanskou orientáciou, štatisticky sú jednotlivé kategórie aj s ohlasmi splnené (i prekročené). Takisto *Protokol o kontrole originality* numericky zostal v požadovanej norme.

Predloženú habilitačnú prácu PaedDr. Ivice Hajdučekovej, Ph.D., *Duchovnosť v (re)interpretácii lyrického triptychu Maše Hal'amovej*, a to aj s ohľadom na autorkinu doterajšiu pedagogickú a vedeckú činnosť hodnotím kladne a po úspešnej obhajobe odporúčam udeliť titul docenta v študijnom odbore 2.1.36. *literárna veda*.